

Op zoek naar schoonheid

- Deel 6

Anish Giri

Schaakgrootmeester

Het is een vreemde tijd. Schaakgrootmeester Anish Giri zit thuis in Den Haag. Halsoverkop is hij teruggevlogen uit Moskou waar hij deelnam aan het prestigieuze Kandidatentoernooi, dat eens in de twee jaar wordt gehouden en waar de acht beste schakers van de wereld strijden om de hoofdprijs: het recht om het in een weken durende tweekamp op te nemen tegen de Noor Magnus Carlsen, de onverslaanbare Mozart van het schaken die al ruim tien jaar wereldkampioen is.

TEKST *Hans van Wetering* FOTO'S: *Wolfgang Jekel, Alina l'Ami*

Even was het toernooi zo'n beetje het enige sporttoernooi in de wereld dat doorgang vond. Inclusief dagelijkse coronatesten, scheidsrechters met mondkapjes en het verbod op handen schudden, iets dat voorafgaand aan de partijen wel goed ging, maar na uren schaken, vermoeid en in afgrijzen over het eigen verlies, niet.

Misschien wordt schaken nu net zo populair als wc-papier, schreef Giri op twitter. Zijn grap ging viral. Luttele dagen later werd het toernooi halverwege afgebroken. Het Russische luchtruim ging dicht, meldden de autoriteiten op een ochtend. De schakers hadden een paar uur om hun spullen te pakken.

Anish Koemar Giri, zoon van een Nepalese vader en een Russische moeder, werd in 1994 geboren in St. Petersburg. Hij verhuisde als kind naar Japan en vervolgens, in 2008, naar Den Haag, waar hij (en zijn familie) nog steeds woont. Het wonderkind dat in 2009 op vijftienjarige leeftijd grootmeester werd –als een van de jongsten uit de geschiedenis– en twee jaar later tot verbijstering van de (schaak)wereld wereldkampioen Carlsen versloeg, geldt sinds een aantal jaar als een van de beste schakers ter wereld.

“Ik vind het lastig om over zo'n filosofisch onderwerp te spreken,” houdt Giri aanvankelijk af. “Schoonheid in het

schaakspel is er zeker wel. Het lijkt me echter moeilijk om dat aan een breed publiek uit te leggen.” Maar uiteindelijk wil hij er toch wel iets over zeggen.

“Geometrische patronen en tactische motieven, daarin schuilt de schoonheid,” zegt Giri. “Stukken offeren bij een aanval, maar ook een eindspel kan heel mooi zijn. Hoe sterker je wordt als schaker, hoe meer je schoonheid in het schaakspel kan waarderen, denk ik. En misschien is dat ook logisch, want het spel is oneindig rijk, en die rijkdom zie je pas goed naarmate je er meer van weet. Ik weet daarom niet of het mogelijk is om die schoonheid uit te leggen aan iemand die niet zo goed kan schaken. Dat is natuurlijk jammer, alhoewel ik denk dat het bij andere kunst ook zo is.”

“Geometrische patronen en tactische motieven, daarin schuilt de schoonheid.”

Waarmee Giri meteen de klassieke vraag beantwoordt waarover bij het schaken al zo lang wordt gedebatteerd: is het nou een kunst, of is het een sport? “Schaken is kunst, sport en wetenschap. Dat geloof ik echt. Maar op het allerhoogste niveau is het vooral topsport, met voorbereiding als wetenschap.”

Die voorbereiding is ten diepste veranderd sinds de komst van de computer. Sinds toenmalig wereldkampioen Gary Kasparov in 1997 een match over zes partijen verloor van een computerprogramma, Deep Blue geheten, is het schaken een andere sport geworden. Topspelers bereiden zich op hun partijen voor door openingsvarianten te bestuderen met behulp van diezelfde computer en diens grenzeloze rekenkracht. Een van de gevolgen is dat het romantische schaak van weleer, waarbij speler stukken offerde als dat een mooie aanval opleverde, steeds minder voorkomt. “Spelers weten veel meer, hebben al die partijen bestudeerd, zijn voorzichtiger, spelen met meer controle.”

Werden topspelers in hun spel zo beïnvloed door computers, die computers zelf maakten een omgekeerde ontwikkeling door sinds in 2017 *Deepmind*, de A.I.-tak van Google, met een algoritme kwam. Alpha Zero heette het, en het leerde zichzelf binnen vierentwintig uur zo goed schaken dat het alle bestaande computers versloeg. “Computers zijn minder materialistisch geworden. Vroeger moest een computer een duidelijke reden zien voor het opgeven van materiaal; hij moest het per se zien terug te winnen na een paar zetten. Het is nu minder op pure rekenkracht gebaseerd, het lijkt intuïtiever.”

Als de eerste zet gedaan is, van de opening
Na de tweede of de derde (en passant) de open variant
In zicht komt, middels een stukoffer de penning toe-
Slaat als een tweesnijdend steigerend paard,
Het looperpaar sprint richting iele rokade, via een Botez-

Gambiet de dame voorgoed van het bord gaat, reutelend
In een stikmat de koning verstrikt raakt, pat-vermijdend
Razendsnel een pion eeuwig schaak ongedaan maakt: dan
Is remise niet langer een optie, ben je in hogere zin uitgeschaakt.

Dichter Onno Kusters publiceerde een gedicht ter ere van de schaker. Het is een zogeheten acrostichon, waarbij de eerste letter van de zinnen de naam van de hoofdpersoon vormen. Giri: “Ik hou niet zo van poëzie, behalve als er een beat onder komt: van Nederlandse rap hou ik wel. Maar dit is wel een grote eer natuurlijk.”

Anish Giri en op de achtergrond zijn rivaal Magnus Carlsen.

Stelling Nyback-Giri_zijn mooiste partij.

De Staunton-set.

De mens ging schaken als een computer, de computer ging schaken als een mens. Daar komt het op neer. Inmiddels leren de schakers weer van die ‘menselijke’ computer en doen ze de op het oog raadselachtige zetten die Alpha Zero doet - maar minder goed, de computer blijft onverslaanbaar.

Wat de computer níet kent is de schoonheidservaring bij een bijzondere zet. Giri over zijn mooiste partij ooit, tegen de grootmeester Nyback: “Ik speelde mijn koning naar het centrum toe terwijl de beide dames nog op het bord stonden. ’s Avonds kwam een Engelse grootmeester naar me toe en zei dat hij een orgasme had gekregen toen ik de koning naar d6 speelde.” Of gewoon bij de aanblik van een mooie set schaakstukken “Ik hou van minimalisme, die oude historische stukken. Een koning met een stokje en paard met een ridder daarop vind ik niet zo spannend. De set waarmee we toernooien spelen, de Staunton-set, kent vrijwel geen details. Die vind ik echt verschrikkelijk mooi.”

Waar een computer evenmin last van heeft is dat fascinerende fenomeen dat schakers bij het begin van een partij alle stukken eventjes aanraken, de stukken rechtzetten, ook al lijken ze dan al precies goed te staan. “Het is een vorm van compulsief obsessief gedrag misschien,” zegt Giri. “Ik doe het ook, maar aangezien elke schaker het doet ga ik er niet mee naar de dokter. Het heeft te maken met de behoefte aan orde, en ja, dus ook met schoonheid. Orde is tenslotte ook schoonheid, of niet?” ^{GW}